

БЕЗБАР'ЄРНИЙ ДИЗАЙН ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПЕРСПЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ

Ольга Фунтікова

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський державний університет,
E-mail: chychriy@gmail.com

Бар'єри роблять середовище небезпечним для користувачів, позбавляючи їх можливості активно брати участь у різних сферах життя: освітніх, економічних, соціальних, культурних та інших, – а це означає суттєві втрати для суспільства [1, с. 7].

Існують різні класифікації бар'єрів за кількістю та якістю. Концепція безбар'єрного дизайну розвивається в усьому світі, вона розширилася до перспективи дизайну з усунення фізичних, поведінкових, комунікативних, соціальних, інституційних бар'єрів, бар'єрів ставлення, надання допомоги тощо. Однак одна з причин того, що безбар'єрний дизайн дуже важко піддається чіткому визначенню, полягає в тому, що це по суті спосіб мислення людей у суспільстві. Часто розглядають такі типи бар'єрів: інституційні, екологічні, ставлення.

Інституційні – політичні бар'єри, спрямовані на перешкоджання реалізації прав дитини з ООП на отримання освітніх, культурних, сервісних програм на підставі чинних традиційних правил і норм у закладах освіти, які не зазнали змін у законодавчому полі.

Екологічні бар'єри, як фізичні перешкоди, відображають, наприклад, неможливість пересування дитини з ОПП у коридорах, де є важкі сходи, вузькі двірні отвори, що призводить до неможливості відвідування закладу освіти, а також ускладнений шлях до ігрових дитячих майданчиків, парків культури, природних зон відпочинку.

Бар'єри ставлення пов'язані з упередженням і дискримінацією особи з порушеннями з боку людей, з якими вона контактує, що заважає їй бути максимально продуктивною та успішною.

Перешкодами для отримання допомоги є відсутність транспорту, належної освітньої, культурної інформації чи медичної допомоги, недостатня допомога дорослих людей; фізичними перешкодами можуть бути також погода, клімат, тобто те, на що, наприклад, нормотипові діти практично не звертають уваги.

Безбар'єрна архітектура середовища – це те, що надає змогу дітям з усіма обмеженими можливостями отримувати доступ до послуг, виконувати певні функції без сторонньої допомоги та підтримує їх [3]. Під час проєктування простору, особливо дошкільних закладів, необхідно усвідомити важливість доступу до його структури та функцій, незалежно від здібностей окремих осіб. Термін «універсальний дизайн» означає, що він є доступним, зрозумілим і передбачає використання всіма дітьми незалежно від їхнього віку та здібностей. Створення безбар'єрного середовища є основою гарного дизайну. Для того, щоб простір був безбар'єрним і універсальним, потрібно враховувати параметри, які сприяють доступу для більшості дітей і осіб з порушеннями. Помітні порушення у дітей, наприклад в інвалідних візках, дітей з милицями, дітей з порушенням зору, слуху та мовлення, а також з інтелектуальними порушеннями з навчанням мають бути в професійному фокусі спеціалістів під час створення безбар'єрного середовища. Так, наприклад, діти з порушеннями зору переважно мають труднощі під час виконання завдань, перебуваючи у фізичному, символічному чи соціальному світі. У фізичному світі такі дошкільники не можуть вільно та комфортно пересуватися, що призводить до соціальної ізоляції й психологічної дезадаптації. Діти з порушеннями слуху не можуть виявити діапазону відповідних частот звуків, який зазвичай чують більшість дітей. Така ситуація призводить до низького рівня спілкування з педагогами, почуття самотності, формування низької самооцінки, безнадійності та розчарування. Діти з порушеннями опорно-рухового апарату мають обмеження фізичних функцій.

Отже, середовище, створене навколо людей, впливає на всіх, тому що архітектура є фізичною характеристикою середовища як для фізичних осіб, так

і для суспільства загалом. У самому процесі проєктування безбар'єрного середовища спеціалісти усувають культурні та освітні бар'єри, роблять його інклюзивним.

Спеціалісти диференціюють більш широкий концепт «безбар'єрне середовище» та вузький і малоперспективний – «безбар'єрні будівлі». Це різні концепти для осмислення. Широке використання/застосування безбар'єрного дизайну вимагатиме досліджень та інвестицій. Потрібно змінити ставлення до штучного середовища, щоб посилити політику безбар'єрного дизайну. Так, наприклад, зони відпочинку, автоматичні двері, датчики гучного зв'язку, звукові та охоронні системи, таймери керування освітленням можуть доповнити доступний дизайн. Використання висококонтрастних кольорів і систем навігації полегшує орієнтацію для дитини з порушеннями зору. Вибір систем і матеріалів впливає на взаємодію користувачів із їх архітектурним середовищем. Крім того, тактильні поверхні можуть передавати інформацію та забезпечувати орієнтацію в середовищі.

Соціальна несправедливість зменшується, коли архітектурою передбачено будівництво безбар'єрності з дотриманням основних принципів, таких як: дизайн для всіх груп користувачів – справедливе використання; урахування індивідуальних переваг і здібностей – гнучкість у використанні; зрозумілість незалежно від досвіду користувачів, мовних навичок, знань, концентрації уваги – інтуїтивний дизайн; зручність з мінімальною втомою – дизайн з низькими фізичними зусиллями; урахування простору для руху особи – доступність у використанні. Саме наведені сучасні принципи універсального архітектурного дизайну: справедливість, гнучкість, інтуїтивність, фізичність тощо – поступово змінюють архітектурні форми минулих часів, які негативно впливали на соціальні рухи та засоби існування людей різних інклюзивних категорій.

Набір освітніх послуг, доступ до яких може отримати дитина без перешкод, з гідністю та незалежністю у фізичному просторі, є стратегією інклюзивної освіти. Це спрямовано на розширення прав та можливостей

уразливих верств суспільства. Права мають усі діти, незалежно від національності, статі, місця проживання, кольору шкіри, релігії, мови чи будь-якого іншого статусу. Усі права взаємозалежні, взаємопов'язані та неподільні.

Відмінності та дискримінація поступово зникають, і суспільство стає дедалі більш інклюзивним, де всі сприймаються та включаються як частини одного цілого, тобто суспільства [2, с. 104]. Інтегроване середовище як подолання дезінформованості має бути повністю доступним і придатним. Потрібні системні зусилля з боку суспільства, щоб подолати в антропогенному середовищі бар'єри різних рівнів складності.

Список використаних джерел:

1. Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки. Вип. 7: Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика : матеріали 7-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 25 березня 2021 р.) / голов. ред. І. І. Малишевська та ін. Умань : Візаві, 2021. С. 7.
2. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики : тези доповідей XXI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 листопада 2021 р.) : у 2 ч. Київ : Університет «Україна», 2021. Ч. 1. С. 104.
3. A Look at Barrier-Free Design. URL: <https://www.abilities.ca/technology/a-look-at-barrier-free-design/> (дата звернення: 02.04.2023).